

Mircea Radu Iacoban

NIHIL SINE... IRA!

Când voi fi scris ultima scrisoare? De mult, oricum, nici nu-mi mai amintesc. N-am avut niciodată răbdare să aștern scrisori și să aștept răspunsuri, chiar în anii în care nu exista nici telefonia mobilă, nici internetul. Oștean fiind, trimeteam, din garnizoana Botoșani, colegelor cărți poștale scrise cu creion chimic muiat în gură și semnate „Hopa țupa, țupa hopa / Cineva din Europa” – dar astea erau glumițe și-atât. Voluptatea literaturii epistolare rămâne apanajul secolelor XVIII-XIX – ceea ce nu înseamnă că, până și-n zilele noastre, nu pot fi aflați fani ai misivelor kilometrice. Pentru a întreține o relație epistolară după toate regulile artei trebuie să ai o anume vocație, să investești sinceritate, să știi practica echilibristică introvertit/extrovertit, să dispui de tihna sufletească necesară și, nu în ultimul rând, să-ți însușești normele stilului cu pricina. O carte intitulată „Scrisori de la scriitori” (cu necesara precizare în subtitlu, „secolul XX”) vine din Pașcani, unde neastâmpăratul Leonard Gavrilu nu dă deloc semne c-ar osteni; dimpotrivă, nu numai că scoate cu regularitate și... temeritate revista „Spiritul critic”, dar izbuteste s-o însotească de o activitate editorială realmente meritorie. Acum, s-a hotărât să dea publicității scrisorile primite de la confrăți, într-o viață trăită total sub semnul literei tipărite. Nu-s sigur că-i un procedeu întrutotul... scuzabil, câtă vreme unii dintre autorii scrisorilor încă n-au dat colțul către eternitatea locului cu verdeată și s-ar putea să protesteze: „dom'le, nu te-am autorizat să publici scrisoarea trimisă în 1954: ți-o destinam în exclusivitate, nicidecum publicității.” Pentru istoria literară însă, interesul este incontestabil, chiar dacă nu-s totdeauna semnături de rangul I și unele nume nu prea mai spun nimic. Se pot, însă, desprinde concluzii cu caracter de generalitate privind atmosfera culturală a epocii, avatarurile cărții, natura relațiilor între oamenii scrisului, încercările instinctive de constituire a solidarității de breaslă, dimpreună cu amănunte de ordin caracterologic adăugătoare de tușe noi unor portrete deocamdată abia schitate. Sunt purtătoare de semnificație până și formulele de adresare. De pildă, bibliotecarul (!) clujean Lucian Blaga începe prin a i se adresa lui Gavrilu cu vocativul „Tovarășe!” în 1955, evoluând spre „Dragă amice Gavrilu!” în vara lui 1956, până la „Scumpe amice Gavrilu!” la sfârșitul aceluiași an – semn că scrisorile au putut stabili necesara punte de înțelegere și, cum se vede, încredere. În cel puțin două cazuri (Ioanid Romanescu, Vasile Andru) scrisorile sunt relevante și pentru starea de atunci a literaturii române, și pentru reconstituirea mecanismului intim al procesului de creație, însoțit de dramatice întrebări, îndoieli, ezitări, mai ales în anii „obsedantului deceniu”, dar și mult după. Reacțiile sunt

net diferențiate, exprimând, cum este firesc, omul. Leșeanul H.T. îl încunostințează pe Gavrilu că „am scris o serie de poeme pentru radio și tv dedicate Congresului”, că „acum îi expediez ultimele două volume tovarășului Nicolae Ceaușescu, în semn de admirație, cu dedicații personale” și că, pentru a anihila rezistența Editurii „Junimea” în fața insistențelor solicitări de a i se tipări cărțile, „voi cere ajutorul CC al PCR și al Tribunalului.” Încheie apoteotic, citând anapoda dictonul „Sine ira et studio”, căruia îi schimbă total sensul, preschimbându-l în... „Nihil sine ira” (!) Păstrez și eu o scrisoare de la același autor, devenit, cel puțin în intenție, grevist protocronist: „nu voi mai scrie poezie patriotică până ce nu mi se repară liftul la bloc.” În cealaltă extremă se așază mult mai profundul și mai cultivatul Vasile Andru, care-și propune „să tac cât mai mult și să mă agit mai puțin”. N-are de gând să-și folosească energia după rețeta „tot aburul pentru sireună!”, ci s-o tezaurizeze întru șlefuirea paginii de proză: „unele capitole sunt scrise de trei ori, cu mâna; nu le voi transcrie la mașină decât după alte câteva transcrieri cu mâna, vreau să simt mai bine mișcarea cuvintelor și cel mai bine simte această mișcare sub penița stiloului.” Întrutotul revelatoare sunt scrisorile consacrate Sucevei și literaților ei (Sidorovici, Damian, lordache, Pardău, Blănaru, Ștefuriuc, Rudeanu) pe care Andru îi vede agitându-se mai degrabă steril „în acest târg fără evenimente” (august 1973)... A publica scrisorile condeierilor mutați în ceruri (în temeiul prezumției c-ar fi dăruite cu interes pentru istoria literară) e-un act de *restitutio* legitim și, desigur, necesar. De altfel, se pare că unele epistole au fost scrise chiar cu gândul ascuns al publicării ulterioare; oricum, cartea înmănușează mărturia demne de tot interesul, semnate de 50 de autori de toate calibrele și de pe tot cuprinsul țării. Cel mai productiv se arată a fi Vasile Andru, care izbuteste să înfiripe, misivă de misivă, o autentică istorie culturală a Sucevei anilor '70, cu detalii de atmosferă și incursiuni caracterologice altfel de neaflat din sursă directă. Tutelați de „bădia” Sidorovici, scriitorii suceveni par a alcătui, atunci, o mică familie, în interiorul căreia se consumau evenimentele literare, atâtea câte erau, se adoptau atitudini, se celebrau succesele și se asumau eșecurile, așezate sub semnul unei puțin obișnuite responsabilități colective. Când George Damian a „comis” o cârtică pentru copii mai puțin izbutită (vina ar fi și a mea, că am editat-o...) s-a pus la cale, cu grijă și delicatete, o anume împrejurare în care a oficiat Sidorovici: „Bădia se vede dator să-i spună lui Georgică acest adevăr dur, pentru că el se consideră autor moral al „ascensiunii poetice” a acestuia” – apud Andru. (Lucrurile aveau să evolueze cu

totul altfel în morala breslei, unde, azi, orice eșec al unui confrate echivalează cu o victorie în contul celorlalti...) Aflăm despre evenimente mărunte („invazie de ciori la Sasca”), alături de altele, la fel de mărunte, dar hiper-gonflate din pricina tristelor realități ale vremii („o veste mare: mi-am cumpărat ieri, după 8 ani de așteptare, butelie de aragaz”) , lângă care sunt inserate episoade de chiromanție („liniile mâinii mele sunt răvășite, nervoase, linia vieții e răscolită de accidente și întâmplări, linia inimii e întretăiată de drumuri multe...”) culmea, ulterior deplin confirmate, Andru ajungând prin Tibet, Indii, Noua Zeelandă, apoi, mărturisiri privind truda pe manuscrise, dimpreună cu adevărate profesii de credință. Cum ar fi: „Știu că toate limbile au avut istorii frământate, dar româna s-a copt, parcă, sub și mai multe astre. Rezultatul: o stratificare de sensuri, o bogăție plastică de vocabule, care sub ochii poetului se dezvăluie. Vrei să te încrunți

în exprimare și să suduiești, ai cuvinte unguerești; vrei să scrășnești și să fii neguros în zicere, ai cuvinte slave; vrei să fii anacronic, iei cuvinte grecești vechi, vrei să scoți efecte ciudate, iei cuvinte turcești, tăărăști, uitate prin cărți (...) vrei să tulburi, iei cuvinte arhaice bănuite a fi dace și le semeni între două latinești. Totul devine minunat mai ales când ai și ce spune prin atâtea cuvinte alese.” Cu eleganță, s-a pus punctul pe i: trebuie să ai ceva de spus!... În Suceava anilor '70, zicerile erau surdinizate și sonoritățile, presărate cu rare acute, se roteau în spațiu închis, o bună parte a energiilor rămânând a fi canalizată către scrisori, ridicate la rangul de evenimente culturale și de chintesență a relațiilor inter-umane. „Nu-ți spun cu câtă nerăbdare aștept scrisori care nu mai sosesc! La ora când factorul trece, inima bate tic-tac cu putere, dar degeaba, prietenii își ajung, se pare, lor înșiși. Când voi primi, oare, câte șapte scrisori pe zi?”
